

– Hamlet müəllim, söhbətimizin müsahibədən kənar hissəsində insan azadlığından danışdıq. Maraqlıdır, siz özünüz bir ziyalı kimi nə qədər müstəqil, nə qədər azadsınız?

– Mən sifarişlə xoşum gəlməyən şeydən danışmıram, susuram. Əgər bunları nəzərə alsaq, tam mübaliğəsiz şəkildə deyirəm: yüz faiz azad, müstəqil adamam. Azərbaycanda baş verən bütün hadisələrə öz sərbəst münasibətimi bildirirəm, lazım gələndə tənqid də edirəm. Hökumətin təhsil və elm siyasəti ilə bağlı dəfələrlə tənqidi fikirlərim olub.

Yadıma gəlir, bir dəfə prezident yanında Təhsil Komissiyası yaradılırdı. Məni də dəvət etdilər. Dedilər, burada təhsil məsələləri müzakirə olunacaq, istəyirik, sən də bu komissiyanın üzvü olasan. Siyahını göstərdilər. Gördüm hamısı nazirlərdir, eyni zamanda Nazirlər Kabinetinin yüksək səviyyəli məmurları, Prezident Aparatının yüksək statusda olan insanları və s. Mən o siyahıya uyğun gəlmirdim. Çünki qeyri-siyasət və qeyri-hökumət adamıyam. Siyahıya baxıb gülümsədim. Komissiyanın sədri Ramiz Mehdiyev soruşdu ki, niyə gülümsəyirsən? Dedim, Ramiz müəllim, mən adətən yazılarımda, çıxışlarımda təhsil siyasətinə tənqidi münasibət bəsləyirəm, heç vaxt tərif yazmamışam. Ramiz müəllim dedi, səni elə ona görə dəvət etmişik, çünki sən dünyadakı təhsil meyillərini bilirsən, yazırsan. Bizə də lazımdır ki, əks fikirlər olsun, müzakirə yarasın.

– Bəs danışmaq istəmədiyiniz, susduğunuz məqamlar hansı məsələlərlə bağlı olur?

– Tutaım, bir məclisdir, hamının boynuna düşüb ki, kiməsə tərifli sözlər söyləsinlər, mən orda dilənmirəm. Hətta, deyirlər sən də danış. Deyirəm, yox, mənim heç bir sözüm yoxdur.

– Susmaq buna deyirsiniz?

“QORXULU YERDƏN HƏDƏLƏDİLƏR Kİ, O TƏLƏBƏYƏ QİYMƏT YAZIN, YAZMADIQ” – HAMLET İSAXANLI GİZLİNLƏRİ AÇDI

Lent.az-ın əməkdaşı Kəramət Böyükçöl Xəzər Universitetinin təsisçisi, tanınmış ziyalı Hamlet İsaخانlı ilə söhbətləşib. Müsahibəni təqdim edirik.

– Bəli. Çünki mənim, doğrudan da, sifarişlə kimisə tərifləmək həvəsim yoxdur.

– Sizi tərifləyən olanda necə, xoşunuza gəlir?

– Həddindən artıq tərif çox pis şeydir. Uzaqbaşı, kompliment xarakterli fikirlər ola bilər. Onu da hiss etməliyəm ki, ürəkdən, istedadından gəlir, qətiyyətlə başqa məqsədi yoxdur. Hə, onda pis təsir bağışlamır.

Ümumiyyətlə isə, tərif məni əsəbiləşdirir. Bizim müəssisənin rəsmi və qeyri-rəsmi tədbirlərində də ola bilməz ki, kimsə mənim ünvanıma tərif desin. Hamısı yaxşı bilir ki, mənim tərifdən qəti xoşum gəlmir.

– Maraqlıdır, tərif sizi niyə əsəbiləşdirir?

– Sən özün də yaradıcı adamsan, ona görə də, məni daha yaxşı anlayarsan. Təsəvvür elə, kimsə durub üzümə qarşı haqqımda yaxşı sözlər deyir. Axı buna nə ehtiyac var?

– Hamlet müəllim, əsərin, sənətkarın təbliğatı ilə bağlı danışmaq istərdim. Məsələn, Üzeyir Hacıbəyov. Böyük bir bəstəkardır, dəyərli əsərlər müəllifidir. Bəs onun dünyada niyə Çaykovski, Raxmaninov qədər şöhrəti yoxdur?

– Tək-tək insanlara dahi demək olarsa və Azərbaycan mədəniyyətinin yaradıcılarından danışmaq lazım gələrsə, mənim üçün birinci yerdə Üzeyir Hacıbəyov dayanır. Amma Üzeyir bəyin bir dünya şöhrəti varmı? Yox. Rus bəstəkarları və ya Bax, Beethoven, Motsart, məşhur italyan bəstəkarları ilə müqayisədə...

– Səbəb nədir, niyə tanınmır Üzeyir bəy?

– Səbəb odur ki, Avropa insanı bunların – Bax,

Bethoven, Motsartın yazdığı əsərləri anlayır və böyüklüyünü qiymətləndirir. Kənardan gələn əsəri, ədəbiyyatı isə sadə qavramaq olmur. Avropalılar Şərqdən gələn əsəri yalnız o zaman başa düşüblər ki, onun Avropanın içində nəinki şərhi, tərcüməsi, ifası, hətta təbliğatı ilə məşğul olanlar olsun. Məsələn, Goethe kimi adam desin ki, Hafiz dahi şairdir. Yaxud, bir qərbli məşhur Taqoru təbliğ eləsin. Bir zaman Romen Rollan Çingiz Aytmatovu təbliğ edirdi. Çingiz Aytmatov, doğrudan da, böyük bir istedad və dünyaya çıxmalı insan idi. Bunun üçün isə Qərbin tanınmış insanların Aytmatovu təbliğ etməsinə çox böyük ehtiyac vardı.

– Markesin də Çingiz Aytmatov haqqında fikirləri var.

– Bəli, var. Özü də bu fikirlər xahişlə yox, təbii olmalıdır, içdən gəlməlidir.

– Bizim maddi cəhətdən imkanlı şairlərimiz, yazıçılarımız var, onlar özlərini xaricdə tərcümə, təbliğ etdirir, kitablarını çıxartdırıb yayırlar. Dünyagörmüş insansınız, belə şeylər də məqbuldurmu?

– Kimsə öz əsərini təbliğ etdirirsə, bunun özü də müsbət bir şeydir, normal hadisədir. Amma bunlar çox yaxşı tanınmaq üçün kifayət eləmir. Bu təkliflər, bu ehtiyac gerçəkdən də kənardan gəlsəydi, daha əhəmiyyətli olardı. Məsələn, bayaq qeyd etdim, yenə deyirəm, Romen Rollan kimi bir yazıçının, içtimai fiqurun, yaxud başqa görkəmli insanların Çingiz Aytmatov haqqında fikirləri bizim hansısa yazıçı barədə deyilsəydi, əlavə əziyyətə - özünün kitab çıxartdırmağına, tərcümə edilməsinə ehtiyac qalmazdı. Bundan sonra hər şey təbii şəkildə, öz-özünə baş verərdi.

– Bildiyimizə görə, siz Nobel mükafatçılarının tarixini yaxşı bilirsiniz, bu barədə çoxlu kitablar oxuyubsunuz. Bəzən deyirlər ki, Nobel Komitəsi özü ayrı-ayrı ölkələrin qurumlarına müraciət edir ki, əsər göndərsinlər. Məqsəd isə odur ki, guya qalib gələn əsər neçə-neçə xalqların nümayəndələri arasından birinci olub. Siz bu barədə nə fikirdəsiniz?

– Yox, mən düşünürəm ki, Nobel Komissiyası belə bir təbliğat aparmır. Bu, yalnız ayrı-ayrı insanların fikri ola bilər. İkincisi, Nobel mükafatına əsər təqdim etmək elə çətin bir proses deyil. Ancaq almaq çox çətinidir. Orda əsərləri, doğrudan da, qeyri-adi dərəcədə süzgəcdən keçirirlər. Ədəbiyyatda istedadsız və çox istedadlı olmayan yazıçı Nobel ala bilmir. Amma ola bilər, istedadı bir-birinə yaxın olan insanlar

dan biri alır, o biri almır. Çünki ədəbiyyat və sülh uğrunda Nobel mükafatlarında siyasi və ideoloji səbəblər çox rol oynayır. Məsələn, namizədlər ələnin, ələnin, sona iki-üç nəfər qalanda Nobel Komissiyası gözləyir ki, əsas namizədlərin Qərbə xoş gələn bəyanatları olsun.

– Çingiz Aytmatovun dünya şöhrətindən danışdınız. Söz düşmüşkən, bəs niyə Nobel ala bilmədi?

– Konkret yazılı fikirlər yoxdur, amma Çingiz Aytmatovun Nobel almamasının səbəbi ilə bağlı Nobel Komissiyasının yüksək dairələrində söz-söhbət gəzir. O zaman Çingiz Aytmatov sona qalan namizədlərdən olub, işarə də gəlib ki, bir-iki antisovet fikir desin. Aytmatov isə təbiətən çox ağır, sanballı adam idi. Deyilənə görə, deyib ki, mən bütün antisovet fikirlərimi əsərlərimdə yazmışam, sovetlərdə xoşuma gələn şeylər də var, gəlməyən də. Əsərlərimdə onlara münasibət bildirmişəm, yazıçının işi budur.

– Orxan Pamuk isə yuxarıdan gələn işarəni dəyərləndirdi. Belə?

– Belə deyirlər. Amma, şübhəsiz ki, Orxan Pamuk da çox istedadlı adamdır. Əsas namizədlərdən, məsələn, Amos Oz da vardı, o da çox istedadlı adam idi. Orxan Pamuka işarə çatdırdılar ki, sən erməni genosidi deyilən şey haqqında bir söz de. O da dedi və mükafatı almasında sanki bu fikirlərin də köməyi oldu.

– Son Nobel mükafatını Bob Dilan aldı. Özü də Nobel Komitəsinə qarşı xeyli saymazlıq elədi. Bizimkilərdən kimsə qalib olsaydı, kövrəlib ağlayardı, sevinc göz yaşları tökərdi, yaxud qaça-qaça gedib mükafatı alardı. Siz də elə düşünürsünüz ki, nəyisə saymamaq, etinasız yanaşmaq sənət adamını bir az da böyük göstərir?

– Mən fikirləşirəm ki, Bob Dilan təbiətən çox müstəqil insandır, özünün ayrı bir dünyası var. Təbii, hər kəsin öz dünyası var. Bu cür insanların isə xarici aləmdən başqa özünü qane edən bir iç aləmi də var. Həmin an kənardan gələn söz-söhbət, şöhrət, hayküy, doğrudan da, onu maraqlandırmaya bilər. Bu hiss həm təbii olur, həm də süni. Elələri də var ki, düşünülmüş şəkildə belə addımlar atır. Yəni baxın, mən filankəsi saymadım, hətta, Nobel mükafatını, Nobel komitəsinə də. Adətən, çox istedadlı insanlarda bu hissələr süni deyil, təbii olur.

İngilis dilində Nobel mükafatçıları və namizədlər haqqında bir kitab oxumuşdum. Orda yazılmışdı ki, Lev Tolstoyla Anna Axmatovanın mükafat

almaması çox qəribə oldu. Yəni, yanlış etdiklərini öz boyunlarına alıblar. Tolstoy məlumdur, Anna Axmatova da, şübhəsiz ki, dövrünün böyük şairi olub. Üstəlik də qadın. Qadınlardan böyük şair az olur axı. Böyük filosof heç olmur (*gülür*). Böyük riyaziyyatçı min ildə bir olur.

– Hamlet müəllim, bəzən ziyalı sözünü adamın boynuna yük kimi qoyurlar və sonra da ondan umurlar. Bəs sizcə, əsl ziyalının missiyası nədir?

– Sən demiş, ziyalı sözü ən çox istismar olunan sözlərdəndir. Amma deyim ki, bu sözün qeyri-adi yükü də yoxdur. Türklər ziyalıya “aydın” deyir, yəni, işıqlı adam. Yəni, ətrafına işıq sala bilir, aydınlıq gətirə bilir. Ziyalının bir müdrikliyi var. Ziyalının getdiyi bir yol var, o yolun çəkisi, dəyəri olur.

– Deyirsiniz ki, ziyalı ətrafına işıq sala bilir. Siz isə Gürcüstan azərbaycanlılarına bir köynək daha yaxınsınız. Öz ətrafınıza işıq saça bilirsinizmi?

– Şübhəsiz ki, mən Gürcüstanla, oranın azərbaycanlı vətəndaşları ilə çox maraqlanıram. Onlar tərəfindən də müraciətlər çox olur. Onların bəzilərinə kömək olunur. Bəzilərinə də olmur. Çünki imkan xaricindədir. Elələri də var, heç müraciət etmir. Özüm eşidirəm problemi var, çağırıram, bacardığımı, əlimdən gələni edirəm.

Azərbaycan və Gürcüstan hökumətləri arasında çox yaxşı münasibətlər var. Bu münasibətlərdən istifadə edib, məsələn, Gürcüstan azərbaycanlıları üçün mədəniyyət ocaqları, bəlkə ali məktəb açmaq olar, ayrı-ayrı işlər görmək mümkündür. Məsələn, Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin orda ofisi var. İnsanların işə düzəlməsinə kömək edir, ali məktəbdə oxuyanlara pul verirlər və s.

– Ümumiyyətlə, Gürcüstan azərbaycanlılarının əsas problemləri nədir?

– Gürcüstanda da bir millətçilik hərəkatı oldu. O zaman Gürcüstan azərbaycanlıları oranı tərk etməsəydilər, indi rəsmi sayı, heç şübhəsiz ki, yarım milyon keçmişdi. Bu say indi də çoxala-çoxala gedir, təxminən, dörd yüz minə yaxındır. Bu insanların orda dolanışıqı, cəmiyyətə inteqrasiya problemləri var. Və onun həllində, hesab edirlər ki, Azərbaycan ziyalıları rol oynamalıdır. Ziyalılar bu işlərə kömək göstərməlidirlər, eləcə də iş adamları. Mən isə orda yerli hökumətin siyasətini və Azərbaycan-Gürcüstan münasibətlərinin rolunu daha kəsərli hesab edirəm.

Gürcüstan hökuməti öz siyasətində göstərir ki, insanlar üçün hər şey edirlər, amma deyirlər bizim bir dövlət dilimiz var, dilimizi öyrənsinlər, onlara gərəkli olan hər şey verək.

– Məktəblərdə gürcü dilini öyrədirlərsə, camaat ayrı nə istəyir? Niyə öyrənmir?

– Orda məktəblərdə gürcü dilini ciddi şəkildə öyrədirlər. İnsanlarımız bu dili öyrənib ali məktəblərdə oxuyurlar, müəyyən yerlərdə işləyirlər, məsələn, məktəb direktoru vəzifəsində. Direktor olmaq üçün, deyirlər, imtahan verməlisiniz. İki imtahan var: ümumi savad və gürcü dili. Mən özüm şahidəm ki, soydaşlarımız hirsəlirlər ki, qıraq yerdən qabiliyyəti olmayan bir adamı gətirib niyə bizim məktəbə direktor qoydular? Axı qabiliyyəti olmayan dediyiniz adam imtahan verib. Özünü qabiliyyətli hesab edən adamlar isə deyir ki, mən təzədən gürcü dilini öyrənəcəyəm? Mən düşünürəm ki, dil öyrənmək qeyri-adi problemdir.

– Hamlet müəllim, başqa bir məsələdən danışaq. Azərbaycanın tanınmış və imkanlı adamları barmağının ucu ağrıyan kimi Avropaya gedir. Bunun səbəbi nədir? Günah səhiyyəmizdədir, yoxsa?

– Avropada həkim olmaq dəhşətli dərəcədə çətinidir, bizdə, ən azı, belə deyil. Tibbi təhsil müəssisələri bir-birilə yarışmalıdır. Məsələn, yaponlar Tokio şəhərində beş-altı universitetin hər birinə tibb fakültəsi verirlər, amma deyirlər, hər il yüzdən artıq tələbən olmayacaq. O universitetlər də bir-birilə rəqabət aparır. Kim daha yaxşıdır? Ən yaxşı tələbə, professor hansı universitetdədir? Ən yaxşı professor cəlb etmək üçün maaşı artırırılar. Yaxşı professoru o çağırır, bu çağırır. Professor da yaxşı işləyir, hər il bir kitab yazır.

Bizdə isə bütün ixtiyarı veriblər Tibb Universitetinə, deyiblər ki, kefin nə istəyir elə! Tibb Universiteti də heç nədən çəkinmir. Qorxmur birdən müəllimim, tələbəm çıxıb gedər. Vəziyyət belədir. Ona görə də, Azərbaycanın tanınmış adamları və Tibb Universitetinin görkəmli insanlarına sual verirəm: siz mənə deyin görüm, xəstələyəndə hara gedirsiniz? Əlbəttə, Avropaya, Türkiyəyə, İsrailə, Rusiyaya... Bəli, mən də hesab edirəm ki, imkanı olan insanlar müalicə üçün xaricə getməkdə doğru edirlər. Çünki Azərbaycan tibbi bəzi hallarda çox təhlükəlidir. Siz təsəvvür edin ki, imkanı olmayan da harasa getmək istəyir, məsələn, İrana gedir.

– Maraqlıdır, siz hara gedirsiniz?

– Şükür Allaha, mən heç xəstələnmirəm, idmanla da məşğulam, sağlam adamam. Amma həyat yoldaşımın xəstəlikləri olur, həmişə onu Türkiyəyə aparırıq. Sonra isə Amerikaya, İngiltərəyə gedəndə özümlə aparıram ki, orda yoxlatdırım, görüm necədir, müalicəsi doğru gedirmi? Qərb dünyası Türkiyədəki müalicənin yüksək keyfiyyətli olduğunu təsdiq edir.

–Heç hansısa tələbəyə qiymət yazılması üçün sizə müraciət edənlər olurmu?

– Burada - Xəzər Universitetində elə bir mexanizm qurulub ki, kiminsə tapşırığı ilə tələbənin qiymət alması həyatı boyu mümkün deyil.

–Azərbaycanda mümkünsüz şey varmı?

– Elə mən də onu demək istəyirdim, məni qa-baqladınız. Bəzən gəlirlər, tələbəni tapşırmaq istəyirlər. Deyirəm nə danışsın? Mümkün olmayan şeydir bu. Qayıdılar ki, bura Azərbaycan deyilmi, necə yəni mümkünsüzdü? Siz buranın sahibi deyilsinizmi? Mənə belə müraciətlər olur. Ancaq heç vaxt heç bir xahişi yerinə yetirməmişəm. Və həmişə belə bir şeyin baş vermə ehtimallarının qarşısını almağa çalışmışam. Mən dekana bir uşaq tapşırısam, dekan fikirləşməzmi ki, sabah bu şeyi mən özüm də eləyə bilərəm?! Filan yerdə rüşvət azdır, çoxdur, belə şey olmur. Rüşvət ya yüz faiz olur, ya da sıfır faiz.

– Xəzər Universitetində qəti rüşvət yoxdur?

– Qəti. Mən bir dekana, professoru desəm ki, get filan uşağa kömək elə, onları şok vurur ki, Hamlet müəllim bizə belə bir söz dedi. Burada insanlar belə düşüncə sahibidirlər. Buranın xəmiri belə yoğrulub.

– Heç yüksək vəzifədə olan bir insan sizə zəng etməyib ki, mənim uşağıma qiymət yazdır?

– Bəli, belə şeylər olub. Bir dəfə isə lap yüksək mərtəbədən zəng etmişdilər. Çoxdan olub bu. Dedi-lər, bu şeyi elə. Demişəm, mümkün deyil. Buna görə mən çox qorxulu yerdən hədələyiblər. Hətta bir dəfə maşına qoyub, təhlükəsizlik idarəsinə aparıblar. Amma yenə də o tələbəyə süni qiymət yazılmasına imkan verməmişəm.

– Necə yəni maşına qoyub aparıblar?

– Ayı ad qoymuşdular. Guya xarici tələbə və müəllim məsələsi ilə maraqlanırdılar. Əslində isə, sə-

bəb tapşırığın nəticə verməməsi və təzyiq göstərmək idi. Yəni, mən bilirdim, nə məsələdir. Mənə sual ver-dilər ki, eşitmişik sizin təşkilatda xarici adamlar var. Onlar nə edirlər, nə etmirlər və s. Sorğu-sualdan son-ra dedilər ki, sizin universitetdə bir uşaq var, onun və-ziiyyəti necədir? Dedim, o uşağın vəziyyəti yaxşı de-yil, universiteti qurtara bilməyəcək. O tələbəni bizim universitetdən çıxarın, başqa yerə qoyun, orada oxu-sun və ya oxumasın, diplom alsın.

– Axırı nə oldu?

– Axırı o oldu ki, uşaq çıxdı getdi. Başqa bir yerdə oxudu. Bizdən diplom ala bilmədi.

– Maraqlıdır...

– Söhbəti ona gətirirəm ki, Xəzər Universite-tində oxumadan diplom almaq mümkün deyil. Hətta, Gürcüstandan öz qohumlarım içində elələri oldu ki, bu universitetdə dəfələrlə imtahandan kəsildilər, dip-lom ala bilmədilər. Gedib ayrı yerdə oxuyub, diplom aldılar. Özü də elə-belə qohum yox, çox yaxın, ailə adamının övladından söhbət gedir. Anlayırsanmı?

Mənim məqsədim belə bir universitet qurmaq olub. Sovet dövründə Kanadaya, İngiltərəyə, Alma-niyaya gedirdim, orda universitetlərə həsədlə baxır-dım, öz-özümə fikirləşirdim ki, niyə bizdə də belə bir şey olmasın? Sən övladını göndərib Londona, orda bir müəllimdən xahiş edə bilərsən ki, bizim uşağa qi-y-mət yaz, onu yola ver diplom alsın? Mümkün deyil.

Yenə deyirəm, belə bir şey niyə Azərbaycanda da olmasın? İnan ki... İnan deyəndə ki, özün bilmir-sənmi Azərbaycanda yaxşı prinsiplərlə yaşamaq ist-təyən insanlar, alimlər də var? O adamlar indi Xəzər Universitetinə gəlirlər. Yeni Zelandiyadan Azərbay-can əsilli yaxşı bir alim qayıdıb. Gedib Tibb Univer-sitetinə ki, mənə işə götürün, Yeni Zelandiyadan gəl-mişəm, bu da mənim dünya jurnallarında çap etdir-diyim məqalələr. Deyiblər ki, bizdə yer yoxdur. Mən eşidən kimi o adamı gətirdim Xəzər Universitetinə və soruşdum ki, nə qədər maaş istəyirsən? Lütfən, gəl burda işlə! Dedim, sən birbaşa kafedra müdiri ola-caqsan. Laboratoriya yaradacaqsan. İndi Azərbay-canın bütün universitetlərindən həmin sahə üzrə biz-də aparılan elmi seminarlara, yəni, o insanın başına gəlirlər.

Kəramət Böyükçöl

<http://news.lent.az/news/268419>
24 Fevral 2017